

TYT FELSEFE · ÜNİTE 5 / 8 · DEĞER FELSEFELERİ

Ahlak Felsefesi:

TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de bu ünitenden 14 soru sordu: 8'i 11-15. sorulardan, 6'sı Din Kültürü yerine çözölen ek felsefe sorularından (21-25). Aristoteles üç kez geldi: nihai iyi, altın orta ve ortanın kişiye göre değişmesi.

Notlar temel kavramları, iyi üzerine görüşleri, erdem ve ödevi, özgürlük ile belirlenimi ve çağdaş ahlak tartışmalarını veriyor; sonda ÖSYM'nin 14 sorusu tek tabloda.

Bu ünitede

14 çıkmış soru (2018-2026)

bu bloktan yılda ~4 soru
14 ÖSYM tuzağı

1 ÖSYM bu ünitenden ne sordu?

14 sorunun 4'ü tek konudan geldi: Özgürlük ve belirlenim.

İyi ve mutluluk ■■ 2 soru

2018/14 Aristoteles: nihai iyi 2020/11 Epiküros: haz nedir?

Erdem ve bilgi ■■■ 3 soru

2021/23 Aristoteles: cesaret ve cömertlik 2025/13 Bile bile kötölük yapılır mı?

2025/23 Aristoteles: görelî orta

Ödev ve sorumluluk ■■ 2 soru

2019/13 Levinas: ahlak ve öteki 2023/24 Kant: ödev ahlakı

Özgürlük ve belirlenim ■■■■ 4 soru

2020/15 Camus: özgürlük 2020/22 Maturidi: akıl ve irade 2023/13 Kader ve özgür irade

2026/13 Belirlenimcilik

Değerler bugün ■■■ 3 soru

2019/23 MacIntyre: parçalanmış ahlak dili 2023/25 Nietzsche: yeni değerler

2024/13 Nussbaum: iyiliğin kırılğanlığı

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

② Ahlak Felsefesinin Kavramları

Temel kavramlar

KAVRAM	ANLAMI
İyi	Ahlaken doğru ve değerli olan; eylemin yöneldiği amaç.
Kötü	İyinin karşıtı; ahlaken yanlış olan.
Erdem	İyi yapımayı alışkanlık hâline getiren karakter niteliği.
Özgürlük	İnsanın kendi iradesiyle seçebilmesi.
Sorumluluk	Eylemin sonuçlarını üstlenmek.
Vicdan	İnsanın kendi eylemini içten değerlendirmesi.
Ahlak yasası	Herkes için geçerli eylem ilkesi.

Ahlak felsefesinin soruları

- Üç büyük soru: **İyi nedir?** **Evrensel bir ahlak yasası var mıdır?** **Özgürlük ve sorumluluk nasıl temellenir?**
- Evrensel ahlak yasası **var** diyenler: Sokrates, Platon, Aristoteles, Farabi, Kant. **Yok** diyenler: sofistler (Protagoras: iyi kişiden kişiye değişir), Nietzsche, Sartre.

③ İyi Nedir?

İyiye altı cevap

MUTLULUK AHLAKI Aristoteles En yüksek iyi mutluluktur: başka bir şey için değil, kendisi için istenen TYT 2018/14	ÖLÇÜLÜ HAZCILIK Epikuros Haz: bedende acının, ruhta huzursuzluğun olmaması (ataraksia) TYT 2020/11	ANLIK HAZCILIK Aristippos İyi, anlık bedensel hazdır
FAYDACILIK Bentham, Mill İyi, en çok kişiye en çok mutluluğu getirendir	ÖDEV AHLAKI Kant İyi, ahlak yasasına saygıdan, ödev bilinciyle yapılandır TYT 2023/24	SEZGİCİLİK Bergson Kapalı ahlak toplumun kurallarıdır; açık ahlak sevgiyle bütün insanlığa yönelir

ÖSYM'nin iyi soruları

- Aristoteles: Zenginlik gibi çoğu şeyi başka bir şey için isteriz. Peşinden koştuğumuz zincirin sonunda **kendisi için istenen**, hiçbir şeyin aracı olmayan bir iyi vardır: **mutluluk**. Nihai iyi, arkasında başka bir amaç aranmayan iyidir. TYT 2018/14
- Epikuros'un hazzı sınırsız zevk ya da her şeyin tadını çıkarmak değildir: **bedende acı çekmemek, ruhta huzursuzluk duymamak**. Maddi hazlardan çok ruhun dinginliği aranır. Gerçek haz acının **yokluğudur**; acıyla birlikte huzur duymak bu görüşten çıkmaz. TYT 2020/11

4) Erdem, Ödev ve Sorumluluk

Altın orta: iki aşırı ucun ortası

ERDEM	AŞIRI UÇLAR
Cesaret	Korkaklık ile gözü karalık (atılganlık) TYT 2021/23
Cömertlik	Cimrilik ile savurganlık
Ölçülülük	Duyarsızlık ile haz düşkünlüğü

Aristoteles'in ortası ve Sokrates'in bilgisi

- Erdem iki aşırı ucun **ortasıdır**: düşünmeden her tehlikeye atılan da gereken anda korkup geri çekilen de cesur değildir; cimri de savurgan da cömert değildir. Aristoteles bu ortaya **altın orta** der. TYT 2021/23
- Orta herkes için aynı değildir: Aristoteles'in örneğinde bir güreşçi ile yeni başlayan birinin yeterli yemeği farklıdır. Ama orta **keyfi de değildir**: eyleyenin durumuna göre **akılla** bulunur. Hırsızlık, kıskançlık gibi özünde kötü eylemlerin ortası olmaz. TYT 2025/23
- Sokrates'e göre **kimse bile bile kötülük yapmaz**: kötülük bilgisizliktendir, erdem bilgidir. Karşı görüşe göre kötülüğü bilerek yapan da vardır, cezanın anlamı da buradadır; bu itiraz ahlakı bilgiye değil, **iradenin özgür seçimine** bağlar. TYT 2025/13

Ödev ve sorumluluk

ÖDEV

Kant

İlkeni herkes için yasa
olabilecek biçimde seç; insanı
asla sadece araç olarak görme

TYT 2023/24

ÖTEKİ

Levinas

Ahlak kendimden değil
başkasından başlar: ötekinin
yüzü bana sorumluluk yükler

TYT 2019/13

ÖSYM'nin ödev soruları

- Kant'a göre eylemin ahlaki değeri **niyetine** bağlıdır. Mutluluk beklentisiyle, acıma duygusuyla, bir buyruğa uymak ya da çıkar hesabıyla yapılan iyilik ödeve uygun görünse de ahlaki değer taşımaz; iyilik **doğru olduğu için** yapılmalıdır. **TYT 2023/24**
- Levinas'a göre insanın sadece kendini korumak için yaptığı ahlakın konusu değildir. Ahlak, kendimin dışında **başkasının** varlığını kabul etmeyi içerir; ötekiyle karşılaştığım anda doğan **sorumlulukla** başlar. **TYT 2019/13**

5) Özgürlük ve Belirlenim

Özgürlük üzerine üç görüş

GÖRÜŞ	NE DER?
Determinizm (belirlenimcilik)	Her şey önceden belirlenmiştir; insan eylemleri de bir neden zincirinin halkasıdır. TYT 2026/13
İndeterminizm	İnsan özgürdür, eylemleri önceden belirlenmemiştir; Sartre: insan özgürlüğe mahkûmdur.
Otodeterminizm	İnsan koşullardan etkilense de kendini kendisi belirler.

ÖSYM'nin özgürlük soruları

- Belirlenimciliğe göre gelecek, henüz izlemediğimiz ama **çoktan çekilmiş bir film** gibidir: sonraki sahneler hazırdır, yapıp ettiklerimiz onları değiştirmez. **TYT 2026/13**
- İradenin de etkili olduğunu düşünen biri, her şeyi kadere bağlayıp çabayı bırakan kişiye **önce üzerine düşeni yapmayı**, sonucu ise kadere teslim etmeyi önerir: bu tutum hem iradeyi hem kaderi kabul eder. **TYT 2023/13**
- Maturidi'ye göre insan iyiyi ve kötüyü **aklıyla** ayırt eder, seçer ve **iradesiyle** eyleme geçirir; bu yüzden eylemlerinden sorumludur. Seçmeyi, dolayısıyla özgürlüğü ve sorumluluğu mümkün kılan, insanın akıl sahibi olmasıdır. **TYT 2020/22**
- Camus'e göre özgürlük ne yasanın mutlak egemenliği ne de yasanın hiç olmamasıdır; her şeyi istediğin gibi yapmak da özgürlük değildir. Özgür eylem bir **değeri gözeten**, bir **amaç** taşıyan eylemdir; rastlantıya bırakılmış seçim karanlıkta yürümeye benzer. **TYT 2020/15**
- İslam düşüncesinde kader ve irade: **Cebriye** insan iradesini yok sayar, her şey Allah'ın takdiridir. **Mutezile** insanın fiillerini kendi iradesiyle yaptığını söyler. **Eşari** ve **Maturidi** ara yol tutar: fiili Allah yaratır, insan cüzi iradesiyle seçer ve sorumludur.

6 Değerler Bugün

Üç çağdaş ses

DEĞERLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Nietzsche

Yeni değerleri kalabalık değil, ondan uzak duran yaratıcı birey kurar

TYT 2023/25

ERDEM ETİĞİNE DÖNÜŞ

MacIntyre

Modern ahlak dili parçalandı; kavramlar ait oldukları gelenekten koptu

TYT 2019/23

İYİLİĞİN KIRILGANLIĞI

Nussbaum

İyi olmak, kötü rastlantılar karşısında incinmeyi göze almaktır

TYT 2024/13

ÖSYM'nin çağdaş ahlak soruları

- Nietzsche'de şan, şöhret ve gürültü **pazar yerinin**, kalabalığın işidir. Belirleyici güç kalabalık ya da ün değil, kalabalıktan uzak durup **yeni değerler yaratan** yalnız bireydir. TYT 2023/25
- MacIntyre'a göre bugün ahlak kavramlarını hâlâ kullanıyoruz ama onlara anlam veren **bütünü** (gelenegi, toplumsal bağlamı) kaybettik; elimizde anlamını veren yerden kopmuş **parçalar** kaldı ve bunun farkında bile değiliz. TYT 2019/23
- Nussbaum tragedyalara bakar: insan her an her şeyle karşılaşabilir, iyiliğe nankörlükle karşılık verilebilir. İyi olmak **kesin olmayanı kabullenmeyi** ve her eylemde incinmeyi göze almayı ister: iyi insan, sonucun garantisi olmadığı yerde de iyiliği sürdürür. TYT 2024/13

7 ÖSYM'nin Kalıbı

Ahlak sorusunu çözmek

- 1 Filozofu kampıyla eşleştir: Aristoteles mutluluk ve orta, Epikuros acısızlık, Kant ödev, Levinas öteki, Nietzsche yeni değerler.
- 2 Kant sorusunda niyete bak: çıkar, duygu, buyruk ya da mutluluk için yapılan iyilik ödev ahlakına uymaz.
- 3 Özgürlük sorusunda üç tutumu ayır: her şey belirli, insan özgür, ya da şaba ile kader birlikte.
- 4 "Çıkarılamaz" sorusunda parçanın sınırını koru: Epikuros acının yokluğunu ister, acıya katlanmayı değil.

ÖSYM'nin 14 sorusu

SORU

Nihai iyi

KİLİT NOKTA

Kendisi için istenen iyi: mutluluk. TYT 2018/14

Levinas ve öteki

Ahlak sorumlulukla başlar. TYT 2019/13

Parçalanmış ahlak dili

Kavramlar anlam veren bütünden ayrı düştü.

TYT 2019/23

Epikuros'un hazzı

Haz acının yokluğudur, acıyla huzur değil.

TYT 2020/11

Camus ve özgürlük

Özgürlük değere ve amaca bağlı. TYT 2020/15

Maturidi

Seçmeyi mümkün kılan akıl. TYT 2020/22

Cesaret ve cömertlik

Altın orta. TYT 2021/23

Kader ve doktor

Çabayı da kaderi de kabul eden tutum. TYT 2023/13

Kant'ın üç ilkesi

Doğru olduğu için yapılan iyilik. TYT 2023/24

Pazar yeri

Belirleyici olan yeni değer yaratan birey.

TYT 2023/25

İyiliğin kırılganlığı

Garanti yokken de iyilikte direnmek. TYT 2024/13

Bilerek kötülük

İtiraz: ahlak iradenin seçimine bağlı. TYT 2025/13

Görelî orta

Orta kişiye göre değişir ama akılla bulunur.

TYT 2025/23

Önceden belirli gelecek

Determinizm: her şey baştan belirli. TYT 2026/13

8) ÖSYM tuzakları: tek sayfada

ÖSYM'nin bu ünite'deki sorularda kurduğu tuzaklar. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1) Aristoteles'in nihai iyisi başka bir amaca araç olmayan mutluluktur; başka bir amaç için yapılan eylem nihai iyi olamaz. TYT 2018/14
- 2) Levinas'ın vurguladığı mutluluk ya da fayda değil, ötekine karşı sorumluluktur. TYT 2019/13
- 3) MacIntyre'in eleştirisi değerlere ulaşacak bir yöntemin yokluğu değil, kavramların geleneklerinden kopmasıdır. TYT 2019/23
- 4) Epikuros'un hazzı sınırsız zevk değildir; acının ve huzursuzluğun yokluğudur, acıyla birlikte huzur bulmak değildir. TYT 2020/11

- 5 Camus'e göre özgürlük her istediğini yapmak ya da sadece dış müdahalenin olmaması değildir. **TYT 2020/15**
- 6 Maturidi insanı iradesiz saymaz; insan aklıyla seçtiği ve iradesiyle yaptığı için sorumludur. **TYT 2020/22**
- 7 Altın orta bir vicdan ya da adalet kavramı değil, iki aşırı uç arasındaki erdemdir. **TYT 2021/23**
- 8 İradeyi de kaderi de kabul eden kişi doktora gitmekle kaderi belirlediğini söylemez; çabasını yapar, sonucu bekler. **TYT 2023/13**
- 9 Kant'a göre mutluluk, acıma ya da çıkar için yapılan iyilik ödevine uygun görünse de ahlaki değer taşımaz. **TYT 2023/24**
- 10 Nietzsche'de yeni değer yaratmak şöhrete giden yol değildir; şöhret pazar yerinin işidir. **TYT 2023/25**
- 11 Nussbaum'a göre iyi yaşam risklerden akılcıca kaçmak değil, incinmeyi göze almaktır. **TYT 2024/13**
- 12 İradeyi savunan itiraz iyiliği ve kötülüğü bilgiye değil, özgür seçime bağlar. **TYT 2025/13**
- 13 Aristoteles'te orta kişiye göre değişir ama keyfi değildir; özünde kötü bir eylemin ortası olmaz. **TYT 2025/23**
- 14 Belirlenimciliğe göre gelecek boş ya da yeniden yazılabilir değildir; her şey baştan belirlenmiştir. **TYT 2026/13**

9 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Aristoteles'e göre en yüksek iyi mutluluktur.	☐ D ☐ Y
2. Epikuros'a göre haz, her zevkin sınırsızca tadını çıkarmaktır.	☐ D ☐ Y
3. Altın orta, iki aşırı ucun ortasıdır.	☐ D ☐ Y
4. Kant'a göre ahlaki eylemin değeri sonucuna bağlıdır.	☐ D ☐ Y
5. Faydacılığa göre iyi, en çok kişiye en çok mutluluğu getirendir.	☐ D ☐ Y

6. Sokrates'e göre kimse bile bile kötülük yapmaz. ☐ D ☐ Y
7. Levinas'a göre ahlak kişinin kendi çıkarıyla başlar. ☐ D ☐ Y
8. Determinizme göre insan eylemleri önceden belirlenmemiştir. ☐ D ☐ Y
9. Sartre'a göre insan özgürlüğe mahkûmdur. ☐ D ☐ Y
10. Nietzsche evrensel ve değişmez ahlak yasalarını savunur. ☐ D ☐ Y
11. Cebriye'ye göre insanın iradesi yoktur. ☐ D ☐ Y
12. MacIntyre erdem etiğine ve geleneğe dönüşü savunur. ☐ D ☐ Y

Cevaplar

1. D Kendisi için istenen nihai amaç.
2. Y Acının ve ruhsal huzursuzluğun yokluğudur.
3. D Cesaret: korkaklık ile gözü karalık arası.
4. Y Niyetine, ödev bilincine bağlıdır.
5. D Bentham ve Mill.
6. D Kötülük bilgisizliktendir.
7. Y Ötekine karşı sorumlulukla başlar.
8. Y Determinizm her şeyin önceden belirlendiğini söyler.
9. D Seçmemek de bir seçimdir.
10. Y Değerlerin yeniden değerlendirilmesini ister.
11. D Her şey Allah'ın takdiridir.
12. D Modern ahlak dilini parçalanmış bulur.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).